

Szafrański, Włodzimierz

Wyniki archeologicznych badań wykopaliskowych w Płocku w roku 1960

Notatki Płockie 5/17-18, 41-42

1960

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ganizacyjnym warunków dla powstania Polskiej Partii Robotniczej. Aktyw, który wyrósł w tej organizacji, stanowił główne oparcie PPR na północnym Mazowszu. Dzięki temu PPR na tych terenach mogła w krótkim czasie rozwinąć szeroką działalność.

Zimą 1942 roku rozpoczęto przygotowania do utworzenia PPR na północnym Mazowszu. Sekretarz tego Okręgu Zygmunt Wolski — będąc jeszcze w Warszawie — kierował pracą przygotowawczą nad powołaniem Komitetu Okręgowego i Komitetów Powiatowych. Poprzez Teodora Kufła dostarcza literaturę i instruuje działający na tym terenie aktyw „Młota i Sierpa”.

Pracą nad zorganizowaniem władz okręgowych PPR na północnym Mazowszu opóźniło aresztowanie Zygmunta Wolskiego w kwietniu 1942 roku, podczas przedostawania się przez granicę do Płocka. Po paru miesiącach tortur został we wrześniu 1942 roku publicznie powieszony w Płocku.

Śmierć Zygmunta Wolskiego poważnie wstrząsnęła jego współtowarzyszami. Nie zaprzestali oni jednak pracy nad utworzeniem

PPR. W maju został powołany KP w Płońsku, a 6 lipca 1942 roku u Nowakowskiego we wsi Rudowo powiatu płockiego odbyło się zebranie działaczy „Młot i Sierp” w którym wzięli udział Jan Orliński, Lucjan Piotrowski, Teodor Kufel, Kazimierz German, Jan Wilczyński, Feliks Majdak i inni. Na zebraniu tym został powołany Komitet Okręgowy PPR, na czele którego stanął Kazimierz German.

Po zebraniu tym rozpoczęto szeroką pracę organizacyjną i propagandową. Stworzono Komitety Powiatowe, organizacje po miastach, wsiach i folwarkach. Równocześnie przystąpiono do tworzenia pierwszych oddziałów zbrojnych Gwardii Ludowej i rozpoczęcia walki zbrojnej z hitlerowskim okupantem.

Polska Partia Robotnicza i jej oddziały zbrojne Gwardii Ludowej Północnego Mazowsza wniosły duży wkład w walki z hitlerowskim okupantem o wyzwolenie ojczyzny.

Będzie to przedmiotem oddzielnego artykułu.

(Opracowany na podstawie dokumentów z Archiwum Zakładu Historii Partii oraz relacji K. Germana, T. Kufła, Wł. Mazura, B. Stępniewskiego i J. Płasińskiego).

INFORMACJE

WŁODZIMIERZ SZAFRAŃSKI

WYNIKI ARCHEOLOGICZNYCH BADAŃ WYKOPALISKOWYCH W PŁOCKU W ROKU 1960

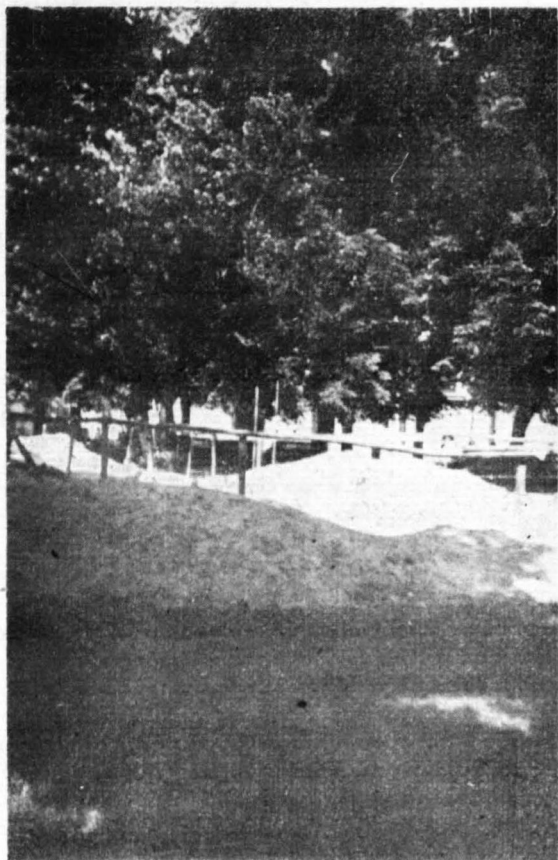
Ukończone prawie dwumiesięczne archeologiczne badania wykopaliskowe w Płocku towarzyszą uroczystem obchodom tysiąclecia państwa polskiego. Celem wykopalisk płockich jest zbadanie prapoczątków miasta sprzed tysiąca lat i ukazanie społeczeństwu piękna, splendoru i okazałości Płocka w dobie kształtowania się naszego państwa, kiedy to nasze miasto było stolicą Polski.

Tegoroczne wykopaliska wydobyły na światło dzienne na Wzgórzu Tumskim ślady okrągłej budowli kamiennej pochodzącej z drugiej ćwierci XI wieku, niewielkiej, o wewnętrznej średnicy liczącej zaledwie 7.0 m. Nowoodkryta rotunda jest budowlą sakralną i pełniła najprawdopodobniej funkcję kościoła klasztornej opactwa benedyktyńskiego św. Wojciecha. Należy ją zaliczyć do nielicznych, najdawniejszych pomników preromańskiej architektury murowanej w Polsce wczesnopiastowskiej. Obok sławnej, znanej i badanej od szeregu pokoleń rotundy na Ostrowie Lednickim pod Gnieznem, obok odkrytej przed kilkudziesięciu laty przez Szyszko-Bohusza na Wawelu rotundy św. Feliksa i Adaukta, obok świetnie zachowanej w Strzelnie w Wielkopolsce rotundy, obok odkrytej przed kilku laty przez Kostrzewskiego w Gieczu pod Gnieznem rotundy, której budowę przerwał najazd Brzetysława czeskiego w roku 1038,

wreszcie obok odrestaurowanej ostatnio rotundy w Cieszynie należy wymienić odkopaną w ostatnich dniach szóstą z kolei rotundę płocką. Rotunda nasza posiada absydę, półkolistą przybudówkę dla prezbiterium, oraz ślady empory, piętrowej łoży królewskiej, w której feudal wraz z rodziną i dworem uczestniczył w obrzędach religijnych. Pod łożą emporową odkopano wyłożoną kamieniami, podłużną komorę grobową na dwa groby, zagłębioną pod ówczesną posadzkę prawie jeden metr. Anonim Gall pisze w swej kronice, że w roku 1102 Władysław Herman został pochowany w kościele płockim. Ponieważ w tym czasie Płock nie posiadał jeszcze katedry konsekrowanej dopiero pół wieku później, a jedynym kościołem płockim była wtedy świątynia klasztornej opactwa benedyktyńskiego, dlatego według wszelkiego prawdopodobieństwa właśnie w naszej rotundzie spoczęły zwłoki Hermana, a 16 lat wcześniej żony jego Judyty czeskiej, matki Bolesława Krzywoustego, w wymienionym, podwójnym grobowcu odkrytym w czasie referowanych badań. Na zewnątrz rotundy odkryto XI- i XII-wieczne cmentarzysko szkieletowe mnichów benedyktyńskich.

Rotunda legła w gruzach prawdopodobnie już w XII wieku, a w XIII stuleciu uległa całkowitej rozbiórce w związku z dużym zapotrzebowaniem na

budulec przy wznoszeniu w drugiej połowie XIII w. wokół zamku ceglanych, gotyckich obwarowań obronnych na potężnym fundamencie kamiennym. W gruzach rotundy wystąpiły liczne okruchy polichromowanych tynków, świadczących o efektownym wystroju jej wnętrza.

Na placu za Tumem trwają nieprzerwanie od kilku lat prace archeologiczne mające na celu poznanie dawnych dziejów Płocka

Rotundę zbudowaną na zgliszczach spalonego podgrodzia istniejącego na Wzgórzu Tumskim za czasów Bolesława Chrobrego. Znalaziono tu pochodzący z X/XI wieku tzw. aerofon wirujący, przyrząd służący do czarów w kulcie zmarłych przodków. Na

wymienionym podgrodzium odkryto urządzenia gospodarcze w postaci wędzarni ryb z rusztem kamiennym na dnie i z kośćmi olbrzymich, wędzonych w niej jesiotrów. Stwierdzono, iż krótko po pożarze podgrodzia pojawili się tutaj budowniczowie rotundy. Zachował się po nich interesujący szpicak żelazny, narzędzie służące do obróbki brył wapienia i ciosania z nich płytek budowlanych.

Dziedzianiec zamkowy dostarczył w poziomie XIII-wiecznym skomplikowanych kluczy do kłódek importowanych z Rusi, oraz nożyce. Młodszy, wyższy poziom XIV-wiecznego podwórca zamkowego, ujawnił obok odkrytych w ubiegłym roku śladów łaźni parowej pozostałości warsztatu kowalsko-hutniczego z brukiem kamiennym do prażenia, podsuszania rudy i z prymitywnym piecem hutniczym, którym towarzyszyło znaczne skupienie przedmiotów żelaznych, wśród których wymienić należy broń średniowieczną (także okazy z doby bitwy pod Grunwaldem), oraz ilustrujący metalurgię kolorową tygielek odlewniczy.

Na dziedzińcu XIV-wiecznego zamku znaleziono tzw. stilus, dziecięcy, żelazny rytec pisarski służący do pisania na powoskowanych tabliczkach drewnianych. Należał on do przyborów szkolnych żaka przyswajającego sobie sztukę pisania pod kierunkiem scholastyka w XIII-wiecznej szkole przy kolegiacie św. Michała, lub uczęszczającego, co byłoby prawdopodobniejsze, do XIV-wiecznej (lata: 1322, 1338) szkoły katedralnej (schola plocensis), w której uczyli mistrzowie: scholastyk Jaczka i scholastyk Mikołaj, a której rektorem był Franko. To interesujące znalezisko ilustrujące pierwociny szkolnictwa w Płocku zbiega się ze społeczną akcją budowy tysiąca szkół na Tysiąclecie i z nadchodzącą rocznicą 800-lecia szkoły płockiej.

Odkrycie rotundy z połowy XI wieku w Płocku jest nieprzeciętną rewelacją bieżącego sezonu wykopaliskowego w Polsce. Następna kampania wykopaliskowa umożliwi odsłonięcie w całości tego zabudku naszej najdawniejszej monumentalnej architektury murowanej, kryjącego w sobie grobowce królewskie sprzed prawie tysiąca lat.

(Szczegółowe opracowanie wyników tegorocznych wykopalisk podamy w jednym z następnych numerów pisma).

